

ГОРДІЄНКО ОЛЕКСАНДР СЕРГІЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри загальнотеоретичної юриспруденції,
кандидат юридичних наук*

СЕМІОТИЧНІ АСПЕКТИ КОНКРЕТИЗАЦІЇ ПРАВА

Конкретизацію права сучасні науковці розглядають як діяльність компетентних суб'єктів, що полягає в подоланні невизначеності нормативних приписів в процесі правотворчості, правозастосування та інтерпретації за допомогою спеціальних засобів юридичної техніки. Поряд з дослідженням засобів юридичної техніки при здійсненні конкретизації права постає питання семіотики права.

Семіотика права – це автономна наука, що сформувалася в другій половині ХХ ст. на основі особливої галузі міждисциплінарних досліджень права як знакової системи, головною метою яких є аналіз його знакової системної та структурної організації, а також сутності, властивостей, відношень і закономірностей функціонування правових знаків.

Існують три основні аспекти семіотики права – комунікативний, структурний і соціальний. У структурі семіотики права, як і загальної семіотики, також можна виокремити: 1) синтактику права, яка досліджує відношення між правовими знаками (правовий синтаксис); 2) семантику права, що вивчає відношення між знаками та правовими явищами, які вони позначають (правову семантику); 3) прагматику права, що досліджує ставлення людини (суб'єкта права) до правових знаків, які вона використовує (правову прагматику).

Існують такі головні напрями теоретико-методологічної концептуалізації семіотики права: 1) семіотика ідеї права (правових принципів) – дослідження знакової організації на рівні правових принципів, ідей та ідеалів як вираження природно-правових першооснов, відображених у правосвідомості; 2) семіотика закону (норм права) – аналіз зв'язків і закономірностей функціонування знаків, які мають формально-нормативне вираження в тексті закону; 3) семіотика правового життя (правових відносин) – вивчення специфіки знакових форм правового життя в процесі соціальної взаємодії.

Розглянемо проблеми, які існують на практиці при конкретизації права у зв'язку з недостатньою увагою до семіотики. Так КСУ у своєму рішенні № 1-р/2019, щодо незаконного збагачення поклав в основу обґрунтування неконституційності норми про незаконне збагачення аргумент про атаку на принцип презумпції невинуватості.

Науковець Харитонова О.І. вдало розкриває відірваність цього рішення КСУ від основ семіотики. По-перше, це переключення комунікативного коду взаємодії КК та Конституції з гетерогенного на гомогенний в ст. 368-2 КК. По-друге, це відсутність прагматичного вміння вести герменевтичний діалог між Конституцією України та вимогами сучасної реальності [1].

Розглянувши взаємодію принципу «презумпції невинуватості» та «принципу добросовісності чиновника», Харитонова О.І. прийшла до таких висновків: сучасне Європейське розуміння змісту презумпції невинуватості є продуктом певних ціннісних виборів, які знаходяться на шкалі між гарантіями прав особи і високою чутливістю до проблем захисту суспільства від серйозних загроз; обмеження, що можуть бути застосовані, допустимі, якщо відповідають даним встановленим правилам; в сучасному світі існує пряма кореляція згідно з якою чим нижчий рівень корупції, тим вище рівень захисту прав людини; КСУ повинен був аргументувати критерії обмеження прав людини в Україні, та відповіді на питання чому official не могли виконати вимоги встановлені ст. 368-2 КК.

Право є зразком багатовимірної реальності, яку можна розглядати як певну знакову систему, адже в ній існує комплекс різноманітних знакових конструкцій, тобто стійких конфігурацій груп понять, які використовують в теоретичній науці та юридичній практиці. Знакова система права передбачає наявність системи формальних елементів, які поєднуються в змінні комбінації відповідно до визначених принципів структури. Кількість цих елементів є відносно невеликою, але вони можуть утворювати значну кількість теоретично можливих комбінацій.

Право як багатовимірна знакова система може розглядатися у декількох основних вимірах, тобто як: форма суспільної свідомості, ціннісна та нормативна система, регулятор суспільних відносин, практика організації людського життя. З метою впорядкування такого розгляду варто сконцентруватися на традиційній структуризації правової реальності: 1) ідея права; 2) норма права; 3) правове життя. Кожен структурний рівень ієрархічно побудованої правової реальності (правові принципи та ідеї, правові приписи-норми, правові відносини) є зразком знакової підсистеми, у якій поряд із загальними діють і власні семіотичні закономірності.

Сигнальна дія права – це насамперед інформування про його зміст. Ефективність і динаміка цієї дії залежить від повноти правової інформації. При цьому розрізняють два види інформаційних сигналів у праві. Перший – це сигнали раціонального характеру, тобто про зміст правових норм. Другий – це сигнали про об'єктивність правових норм, тобто про їх відповідність об'єктивним потребам суспільства. Сигнальна дія права пов'язана з наявністю у правосвідомості людини певних динамічних стереотипів, а також із її здатністю до абстрагування. При цьому основним сигналом права є слово, а мова права виступає вербальною абстракцією правової дійсності [2, с. 28].

Правове мислення – важливий процес переробки інформації (з реальної в мисленнєву), завдяки чому людина сприймає правову реальність і може її оцінювати й моделювати (усувати негативні моменти). Його метою є утворення змістовно пов'язаних предметних уявлень (знаків, символів, кодів правової реальності) [3, с. 63].

Код у праві – це своєрідна голографічна схема, що є основою подальшого правотворення; змістове осердя спрощеного відображення у

загальних рисах будови правової системи, системний опис змісту права без деталізації та конкретики, готова трафаретна формула для розуміння спеціалізованої мови права. До того ж, код у праві можна вважати соціокультурним метакодом до вивчення інших соціальних сфер, а також засобом встановлення правильного напрямку розуміння, закладеного у право змісту в умовах варіативної, постійно змінної правової дійсності.

Взаємодія права як закодованого змісту та правосприймача як декодувальника має складну інформаційну природу. Тут криється взаємозв'язок форми і змісту права (причому форму права ми тут розуміємо не в юридичному значенні, коли вона співпадає з джерелом права, а в діалектичному значенні – як специфічний спосіб вираження сутності).

Досліджуючи семіотичну складову правової природи людини слід розглянути таке поняття як архетипи. Архетипи сучасні науковці називають «фактами розуму», «ап'юріорними перфектами», що віднесені в ранг повторюваного взірця, прообразу, проформи, прототипу, які завдяки частій повторюваності краще засвоюються без подальших роздумів. Усі слова до певної міри є архетипами, бо це знакові відображення реальних предметів, подій, явищ.

Підводячи висновки зазначимо, що саме завдяки здійсненню конкретизації права з урахуванням всіх вимог семіотики можна продемонструвати ефективність, доцільність, раціональність дії права: від означення правової дійсності, відтворення національної культури та передачі волі держави – до забезпечення правової комунікації, врегулювання соціокультурного простору та збереження цілісності правової інформації.

Список використаної літератури:

1. Харитоновна О.І. Рішення КСУ щодо незаконного збагачення: корозія аргументації [Електронний ресурс]: Матеріали наукового гуртка з кримінального права 26 лютого 2019 року. Режим доступу: <https://zakon.help/article/rishennya-ksu-shchodo-nezakonnogo-zbagachennya-nezakonne>.
2. Балинська О.М. Семіотика права: монографія / О.М. Балинська. – Львів: ЛьвДУВС, 2013. – 416 с.
3. Бортняк А. Ф. Реальність і семіотичність правового мислення [Електронний ресурс] / А. Ф. Бортняк // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. – 2013. – Вип. 4. – С. 62–68. – Режим доступу: file:///C:/Users/admin/Downloads/Vlduvs_2013_4_9.pdf.

Ключові слова: конкретизація, семіотика, правове мислення, аспекти семіотики права, знакова система права.

Ключевые слова: конкретизация, семиотика, правовое мышление, аспекты семиотики права, знаковая система права.

Key words: concretization, semiotics, legal thinking, aspects of the semiotics of law, sign system of law.